

Crítica de traduccions

PLATÓ, *Parmènides*, Text revisat i traducció de Manuel Balasch, Pvre., professor a la Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1992.

Els investigadors catalans ens hem de felicitar que el Dr. Manuel Balasch s'hagi decidit a traduir els textos filosòfics de Plató, aplicant a aquest difícil autor tota la seva refinada art interpretativa. En aquesta secció de la revista anirem analitzant un per un tots els lliuraments d'aquesta tasca, començant avui pel text més ardu dels fins ara publicats: el *Parmènides*.

Balasch aconsegueix fer llegidor un escrit que els mateixos lectors grecs antics consideraven un trencaclosques. Romanen, certament, les dificultats filosòfiques, però els entortolligaments filològics queden resolts en la traducció amb precisió i alhora amb suavitat. El lector filòsof pot lliurar-se amb confiança a la lectura d'aquest *Parmènides*. Poso com a exemple la versió del passatge on Parmènides exposa el mètode zenonià (136a-c); la traducció distingeix perfectament la tipificació dels quatre casos que es poden donar per a cada una de les dues hipòtesis.

D'acord amb l'objectiu d'aquesta secció crítica, procediré a analitzar alguns passatges problemàtics.

Parmènides, 129 b 2: αὐτὰ τὰ ὅμοια. Traducció literal: «les coses semblants mateixes». Traducció de Balasch: «...que en si les mateixes coses semblants». Crec que només s'hauria de traduir «en si» quan en el text platònic apareix efectivament l'expressió καθ' αὐτό. La majoria de traductors equiparen ambdues situacions, i, encara que filosòficament la distinció no és

precisa, convindria respectar les opcions de l'autor en aquest punt.

Parmènides, 156 d6: φύσις ἄτοπος. Literalment: «naturalesa estranya». La traducció «ens inconcebible» és literàriament encertada, però lleva a l'expressió la seva pregnància filosòfica, ben reconeguda, per altra banda, per Balasch a la seva introducció, quan suggereix que l'instant es troba «fora del temps i de l'espai» (p. 34).

Parmènides, 157 b 7: ἄλλα τοῦ ἑνός. Traducció literal: «altres diversos de l'u». Balasch tradueix, en aquest passatge i gairebé sempre que apareix aquesta expressió, «Altres», amb majúscula, suprimint la referència a l'u. Ara bé, en aquest passatge comença la quarta hipòtesi (o la tercera, segons altres intèrprets), i a partir d'aquí Plató utilitza aquesta expressió complexa per subratllar que no es tracta d'uns «altres» qualssevol (ἄλλα), com en els textos anteriors, sinó precisament «dels altres de l'u», o, com Balasch tradueix correctament a 165 e3, «altres diversos de l'U».

El complicadíssim passatge de 162 a-b sobre l'ésser i el no ésser és interpretat per Balasch amb tota cura. Hi ha, amb tot, un parell d'errors tipogràfics que en dificulten la lectura. A 162 a 7 manca l'accent sobre «és». A 162 b les expressions «no ser inexistent» i «ser inexistent» haurien d'anar entre cometes, com encertadament s'ha fet en el passatge anterior. Això semblen detalls, però en un text d'aquesta complexitat caldria garantir al lector, ja prou atabalat, una total seguretat.

La traducció és acompanyada d'abundoses notes explicatives. Només voldria adduir una observació a la nota 112 (pàgina 104). Balasch opta per establir que les «hipòtesis» del Parmènides són nou, i no vuit, afegint «En la interpretació general

del diàleg la cosa no és rellevant». Per la meua part, opino que sí que ho és de rellevant. Es tracta, ni més ni menys, d'escatir si «Parménides» ha procedit, o no, amb el mètode zenonià que ell mateix ha exposat tan exactament (i que Balasch ha traduït tan correctament) a 136 a-b; d'acord amb aquest mètode, es plantegen vuit qüestions, ni una més ni una menys.

Josep Montserrat

MOSSE BEN NAHMAN, *El llibre de la Redempció i altres escrits*, introducció, traducció i notes per Eduard Feliu i Mabres, Biblioteca Judaico-Catalana-1, Girona: Ajuntament de Girona, Universitat de Barcelona, 1993, 272 p.

Ha calgut esperar seixanta (seixanta!) anys perquè els gestors de la cultura catalana es decidissin a continuar la publicació de traduccions de les obres d'autors jueus catalans iniciada el 1929. Als estudiosos del judaïsme de tot el món, als medievalistes, als historiadors, els resultava inconcebible que la immensa riquesa de la producció literària dels jueus de Catalunya romangués a guaret en un país que es vanta de publicar quatre mil títols a l'any. La Càbala de Girona és l'únic conjunt de filòsofs catalans que mereix amb propietat la designació d'escola. És clar, diran, no escriuen en català... Aleshores es planteja aquesta gravíssima qüestió metafísica: Ezra, Azriel. Saporta... ¿eren escriptors catalans? Sortosament, homes de cultura amb seny i diners han decidit no esperar el dictamen dels dicasteris preposats al discerniment, secessió i cariocinesi dels qui en aquest petit país usen la ploma, i han patrocinat la publicació de les obres que els jueus de Catalunya escrigueren en hebreu o en arameu.

Fa alguns anys em vaig preocupar d'aplegar els textos originals dels pensadors de la càbala gironina o de Gerondi (amb «e» en hebreu). Vaig descobrir amb

gran sorpresa que no es trobaven en els llocs on hom hauria esperat trobar-los. Aleshores vaig comissionar una alumna acabada de licenciar al Departament de Filosofia de la Universitat Autònoma de Barcelona, hebraïsta per afició, a fi que anés a Israel i s'agencés una col·lecció fotocopiada íntegra dels textos que Scholem havia dipositat a Jerusalem; cosa que va fer. Una volta en possessió de tot aquest material, no vaig saber què fer-ne. Els hebraïstes universitaris es dedicaven a altres coses, els eclesiàstics (cada vegada més escassos) prou feina tenien amb la Bíblia, a Girona tot just començaven a ocupar-se de rescatar el Call... Vaig publicar algun article als papers, vaig remoure algun despatx oficial... i a la fi ho vaig deixar sobre els genolls dels déus. Per fi, un bon dia, la cura conjuminada dels universitaris de Barcelona i de l'Ajuntament de Girona fan que es trenqui el malefici i que les obres dels jueus de Catalunya puguin ser conegudes pel públic d'aquest país. El públic d'altres països ja en coneixia algunes.

El treball del traductor i comentador és, en aquest primer lliurament de la col·lecció, impecable. Ja coneixíem el tarannà científic d'Eduard Feliu, que fa poc havia publicat una antologia de la *Guia de perplexos* de Maimònides a la Col·lecció Textos Filosòfics. Feliu ha triat tres obres representatives de les diferents orientacions intel·lectuals del polifacètic Nahmànides, el nostre Bonastruc Saporta.

La primera és el *Llibre de la Redempció*. Elecció encertada, car es tracta d'una obra en la qual Nahman s'apropa des de l'òptica hebrea al tema —tan car als cristians— del Messies. Alhora, és un escrit on es fa palès el coneixement que tenia l'exegeta gironí de la filosofia i de la ciència del seu temps.

Per als lectors filòsofs revesteix força més interès el segon llibre traduït per Feliu, *Excel·lències de la Torà*. Nahman hi examina la narració genèsica de la creació, amb esment de múltiples doctrines filosòfiques aristotèliques i platòniques. Aquest escrit s'ha de comparar amb el *De opificio*